

Läti verbiprefiksitate vastetest eesti keeles viie verbi näitel

ILZE TÄLBERGA, MERLE VARE

Tartu Ülikool

Ülevaade. Läti verbiprefiksitate on üks keerukamaid grammatika-teemasid läti keelt võõrkeelena õppijate jaoks. Raskust tekitab nii prefiksitate tähenduse ja vajalikkuse mõistmine kui ka nende kasutamine. Olgugi et läti ja eesti keel on olnud tihedas kontaktis ja neid on mõjutanud samad võõrkeeled, kuuluvad nad siiski erinevatesse keelkondadesse ning on mõistagi üsna erinevad. Eesti keeles verbiprefiksitate puuduvad, mis on tõenäoliselt põhjuseks, et läti verbiprefiksitatega on kimpus ka eestlastest keeleõppijad. Kuigi läti keele grammatikast kõneldes on püütud kaardistada verbiprefiksitate funktsioonid (Ahero jt 1959; Soida 2009; Vulāne 2015a), puudub siiski ühtne ülevaade, millist tüüpi verbidega mis funktsiooni mingi prefiks kannab.

Käesoleva artikli eesmärk on uurida, kuidas verbiprefiksitate muudavad verbi tähendust ja sellest tulenevalt, millised on läti verbiprefiksitate vastused eesti keeles ning kas verbiprefiksitate tähendust on üldse kuidagi väljendatud. Vaatluse all on viis erinevat verbi. Uurime, kuidas muudavad erinevad prefiksitate põhiverbi tähendust, ja vaatleme, kas ja kuidas on prefiksitate kaasnev tähendusnäans tõlgitud eesti keelde. Uurimismaterjaliks on näited läti ilukirjandusteostest, mida kõrvutame võrdlevalt eestikeelsete tõlgetega.

Võtmesõnad: võrdlev keeleuurimine; liikumisverbid; adverbid; prefiksitate; ilukirjandustekstid; läti keel; eesti keel

1. Sissejuhatus

Eesti emakeelega läti keele õppijatel on tihtipeale raskusi läti verbiprefiksitate kasutamisega – üsna sageli ei teata, millisel juhul millist prefiksiti konkreetse verbiga kasutada. Puudub terviklik ja kindel reeglistik, mille õppimisel võiks keeleõppija omandada verbiprefiksitate kasutamise süsteemi. Teatud funktsioonide puhul, näiteks suuna markeerimisel ja esinemisel koos liikumisverbidega, on prefiks kindlamini aimatav ja abiks on, kui keeleõppija teab prefiksitatele vastavaid prepositsioone, kui need on olemas, ja adverbe. Keerulisem on siis, kui arvestama peab ka muid tegevusega kaasnevaid näitajaid, näiteks kvantitatiivsust. Rohkusele viidates kasutatakse eesti keeles näiteks hulgamäärsõna *palju*, kuid läti keeles viitab puhtalt verbiprefiks sellele, et lauses *Es sa-vāriju kartupeļus* 'Ma keetsin kartuleid' oli keedetud kartulite kogus suur. See on justkui väike ja üldjuhul ehk ebaolulinegi lisateave, mis eestikeelses osasihitisega määramata hulka väljendavas lauses ei kajastu. Sääraseid marginaalse lisateabega näiteid on veelgi, ja kui läti keelest eesti keelde tõlkides sellise teabe esiletoomine ehk alati tarvilik polegi, siis läti keeles kõneldes märkavad lätlased sellist nüanssides eksimist kohe.

Läti keeles on 11 verbiprefiksiti ja nende peamiseks funktsiooniks on muuta verbiga väljendatud tegevus lõpetatuks (perfektiivseks, resultatiivseks) ning enamasti anda verbi leksikaalsele tähendusele lisaks suunatähendus, ajaline või kvantitatiivne nüanss (Ahero jt 1959: 567; Kalnača 2014: 93–94; Kalnača 2015: 534). See tähendab, et prefiksita verb väljendab tavaliselt lõpetamata, kestvat (imperfektiivset, irresulatiivset) tegevust (Ahero jt 1959: 565–566; Paegle 2003: 130–131; Kalnača 2015: 534).

Eesti keeles puuduvad verbiprefiksiti ja tegevuse lõpetatuse markeerimiseks kasutatakse võrreldes läti keelega teistsuguseid vahendeid, nt perfektiivsust (piiritletud situatsiooni) väljendatakse objektikäänega (täissihitis), perfektiivsusadverbidega, latiivsete määrustega, ajavormidega jne. Verbe jaotatakse imperfektiivseteks (nende seas ka partitiivverbid), perfektiivseteks ja aspektiverbideks. Kui sihiliste verbide puhul

kannab üldjuhul perfektiiivsuse ülesannet täisobjekt, siis sihitute verbide puhul, kui puudub afiksaaladverb, jääb see tõlgendus lahtiseks, nt *Ta sõitis Brüsselisse*. (Erelt 2017: 112–117)

Läti verbiprefiksitate vasteid eesti keeles on uuritud täpsemini prefiksitate *ie-* (Zagorska 2016) ja *aiz-* (Tälberga 2017) puhul. Samuti on uuritud läti ja eesti perfektiiivse ja imperfektiivse aspekti väljendamist (Tälberga & Mandel 2017). Nendest uurimustest selgub, et läti verbiprefiksitate funktsioonid võivad eesti keeles olla väljendatud mitut moodi: afiksaaladverbidega, faasiverbidega, täisobjektiga, ahelverbiga jne, või ei avaldu need üldse. Samuti kinnitavad nimetatud uurimused, et prefiksiga väljendatud perfektiiivsus võib eesti keeles olla märgatav üksnes lause tasandil, näiteks sihiliste liikumisverbide puhul perfektiiivsuse väljendamine täisobjektiga. Sihiliste verbide puhul ei pruugi perfektiiivsus olla kajastatud ning tegevus võib olla kaheti mõistetav – imperfektiivne või perfektiiivne –, kuid kumb, selgub laiemast kontekstist (Tälberga 2017: 238).

Käesoleva uurimusega jätkatakse läti verbiprefiksitate funktsioonide vastete uurimist eesti keeles. Erinevalt eelmistest uurimustest, kus on vaadeldud konkreetseid prefikseid (Zagorska 2016; Tälberga 2017) ja nendega koos esinevaid verbe, keskendub käesolev uurimus sellele, kuidas muutuvad läti keeles konkreetsete verbide, kui neile liituvad erinevad prefiksitarid, ning kas prefiksitariga verbe kõrvutades on eestikeelsete vastete vahel märgata erinevusi.

2. Läti verbiprefiksitarid

Verbiprefiksitarid kuuluvad verbi aspekti alla ning on peamiseks perfektiiivse/imperfektiivse (lõpetatud/lõpetamata) aspekti väljendamise viisiks (Kalnača 2015: 533). Üldjuhul tähendab see seda, et prefiksitariga verb (nt *braukt* 'sõitma') on imperfektiivne ehk väljendab ajas kehtvat tegevust (1), kuid prefiksitariga verb (*aizbraukt* 'ära/minema sõitma') on perfektiiivne ehk ajaliselt piiratud, mingi eesmärgini jõudnud (2) (Kalnača 2015: 533). Siiski ei pruugi prefiksitariga lisamine alati muuta verbi üksnes perfektiiivseks,

vaid tihti peale kaasneb veel mõni tähendusnüanss. Nii lisab näites (2) prefiks *aiz-* verbile suunatähenduse [sõites eemalduma], mida eesti keeles saaks väljendada afiksaaladverbiga *ära/minema*, kuid näites (3) kaasneb prefiksiga *at-* vastupidise suuna tähendus 'siia/tagasi', mida eesti keeles väljendatakse verbiga *tulema* ja adverbiga *tagasi*.

- (1) *viņš brauca uz laukiem*
 ta.NOM sõitma.PST.3 PREP maa.PL.DAT
 'ta sõitis maale / ta oli teel maale'
- (2) *viņš aizbrauca uz laukiem*
 ta.NOM PREF-sõitma.PST.3 PREP maa.PL.DAT
 'ta sõitis (ära) maale'
- (3) *viņš atbrauca no laukiem*
 ta.NOM PREF-sõitma.PST.3 PREP maa.PL.DAT
 'ta tuli maalt (tagasi)'

Liikumisverbidega koos esinedes omistatakse prefiksitele suunatähendus, mis kajastub prepositsioonides ja adverbides. Seitsmel prefiksil (*aiz-*, *ap-*, *no-*, *pa-*, *pār-*, *pie-*, *uz-*) on olemas vastavad prepositsioonid, erinevalt ülejäänud neljast (*at-*, *ie-*, *iz-*, *sa-*), millel vastavaid prepositsioone vähemalt tänapäeva läti kirjakeeles pole (Soida 2009: 228; Mathiassen 1997: 159). Prepositsioonide eesmärk on täpsustada ja rõhutada prefiksiga väljendatud suunda (4) (Vulāne 2015b: 147).

- (4) *viņš nokāpa no krēsla*
 ta.NOM PREF-astuma.PST.3 PREP tool.GEN
 'ta astus toolilt maha'

Igal prefiksil on suuna väljendamisel veel lisaks ka tugev seos adverbidega (Soida 2009: 236; Mathiassen 1997: 159). Nimelt vastab igale verbiprefiksile vähemalt üks adverb (vt tabelit 1) ning see, milline neist tähendustest on omane prefiksile, sõltub suuresti põhiverbi semantikast. Näiteks on prefiksil *uz-* adverbi *viršū* 'peale' või *augšā* 'üles' tähendus ning sellest tulenevalt moodustuvad prefiksverbid: *uz-krist* 'peale kukkuma', *uz-iet* 'üles minema' jne.

TABEL 1. Lāti verbiprefiksitele vastavad adverbid
(Ahero jt 1959: 571; Soida 2009: 236–242)

Prefiks	Adverb
<i>aiz-</i>	<i>prom</i> 'ära, minema, eemale', <i>priekšā</i> 'ette', <i>ciet</i> 'kinni'
<i>ap-</i>	<i>apkārt</i> 'ümber', <i>nost</i> 'maha, ära'
<i>at-</i>	<i>šurp</i> 'süa', <i>nost</i> 'maha, ära', <i>atpakaļ</i> 'tagasi', <i>vaļā</i> 'lahti'
<i>ie-</i>	<i>iekšā</i> 'sisse'
<i>iz-</i>	<i>ārā</i> , <i>laukā</i> 'välja'; <i>cauri</i> 'läbi'
<i>no-</i>	<i>lejup/lejā</i> 'alla', <i>zemē</i> , <i>nost</i> 'maha, ära'
<i>pa-</i>	<i>apaks(ā)</i> 'alla', <i>vaļā</i> 'lahti', <i>garām</i> 'mööda', <i>sānis</i> 'kõrvale'
<i>pār-</i>	<i>pāri</i> 'üle', <i>atpakaļ</i> 'tagasi'
<i>pie-</i>	<i>klāt</i> 'juurde, külge'
<i>sa-</i>	<i>kopā</i> 'kokku', <i>iekšā</i> 'sisse', <i>viršū</i> 'peale', <i>augšup</i> 'üles'
<i>uz-</i>	<i>viršū</i> 'peale', <i>augšā</i> 'üles'

Koos perfektivsust väljendava prefiksiga võib tegevuse suunda rõhutada lisaks prepositsioonile veel ka substantiivi kääne (5) või prefiksile vastav adverb (6) (Paegle 2003: 134; Soida 2009: 236; Vulāne 2015a: 279). Oluline on meeles pidada, et prefiks väljendab samaaegselt nii tegevuse suunda kui ka perfektivsust, seega kui näidetes (4), (5) ja (6) puuduks verbiprefiks, oleks tegevus tajutav kui kestev ning suund väljenduks üksnes prepositsiooni, substantiivi käände ja adverbi abil.

(5) *viņa ieskrēja istabā*
ta.NOM PREF-jooksma.PST.3 tuba.LOC
'ta **jooksis** tuppa (sisse)'

(6) *mēs pārbraucām pāri tiltam*
meie.NOM PREF-sõitma.PST.PL1 üle sild.DAT
'me sõitsime sillast **üle**'

On tõenäoline, et prefiksid olid algselt seotud üksnes suuna väljendamisega, kuid aja jooksul tähendusväljad laienesid, teatud verbidega on prefiksitel suunatähendus kadunud ning asemele tekkinud muud

funktsioonid (Ahero jt 1959: 567). On verbe, mille puhul on prefiksi funktsiooniks üksnes perfektivsuse väljendamine ning muud lisatähendused ei ole tajutavad (Ahero jt 1959: 567).

Kui verbiprefiks ei väljenda otseselt suunda, võib selle ülesandeks olla mingil muul moel mõjutada verbi tähendust, nt kas väljendada puhtalt perfektivsust (*pirkt* 'ostma' vs. *no-pirkt* 'ära ostma'), tegevuse algust (*ziedēt* 'õitsema' vs. *uz-ziedēt* 'õitsema lõõma'), kvantiteeti (*kurināt* 'kütma' vs. *pār-kurināt* 'üle kütma') (Ahero jt 1959: 567; Paegle 2003: 130–131; Kalnača 2014: 93–94). Keeleõppijale tekitavad üldjuhul just need muud (nn abstraktsemad) funktsioonid kõige rohkem raskusi.

Prefiksverbid on tihti ka polüseemilised ning prefiksverbi tegelik tähendus võib avalduda üksnes kontekstis (Vulāne 2015a: 279). Näiteks võib verb *saukt* 'kutsuma' koos prefiksiga *ie-* esinedes väljendada suunda, kus prefiksile vastab adverb *iekšā* 'sisse' (7) ning konteksti loob substantiiv lokatiivis, või võib see väljendada tegevuse algust (8) ning konteksti loob prepositsioonifraas *par* + ACC.

(7) *es*   *iesaucu*   *viņu*   *istabā*
 mina.NOM   PREF-kutsuma.PST.1SG   tema.ACC   tuba.LOC
 'ma **kutsusin** ta tuppa'

(8) *es*   *iesaucu*   *viņu*   *par*   *Muri*
 mina.NOM   PREF-kutsuma.PST.1SG   tema.ACC   PREP   Muris.ACC
 'ma **hakkasin** teda **kutsuma** Muriks'

Tavaliselt kasutatakse ühe tegevuse väljendamiseks ainult ühte prefiksit, st verbile ei liitu korraga mitut prefiksit, välja arvatud eituse moodustamisel, nt *ne-aiz-braukt* 'mitte ära sõitma', või nende verbide puhul, millega prefiks on niivõrd liitunud, et verbi ja prefiksit ei tajuta enam eraldi üksustena (Ahero jt 1959: 345). Dzintra Paegle (2003: 132) ütleb selliste verbide kohta, et prefiksverb on omandanud prefiksita verbist oluliselt erineva tähenduse (*stāvēt* 'seisma' ja *pie-stāvēt* 'sobima') või ilma prefiksita verbi (enam) ei kasutata (*pa-zīt* 'tundma').

Sama teema puhul jaotab Emīlija Soida (2009: 228–229) prefiksverbid derivatiivseteks ja formaalseteks prefiksverbideks. Derivatiivsed on

sellised prefiksverbid, kus põhiverbi ja prefiksverbi vahel on tugev seos: prefiks annab põhiverbile mõne tähendusnüansi, nt liikumisverbi *vest* 'viima' tuletised *aiz-vest* 'ära viima', *ap-vest* 'viima ümber (mille)' jne. See tähendab, et prefiks modifitseerib verbi mingil moel (nimetatud näites muutub suund). Formaalseteks nimetab Soida neid prefiksverbe, millel on põhiverbiga üksnes formaalne seos, semantiline seos on kas väga nõrk või puudub üldse. Näiteks toob ta verbid *turēt* 'hoidma' ja *uz-turēt* 'ülal pidama'. See tähendab, et kuigi põhiverb on sama ja verbisemantika on üsna lähedane, ei vastandata neid verbe üldjuhul teineteisele ehk *uz-turēt* ei ole traditsioonilises mõttes verbi *turēt* perfektivne vorm. Keeleõppija jaoks võib hoopiski küsitav olla semantiline seos prefiksverbi *pār-baudīt* 'kontrollima' ja verbi *baudīt* 'nautima' vahel.

Seega, kuigi prefiksita ja prefiksiga verbi vahel võib näha mingisugust semantilist seost, on need justkui kaks erinevat verbi. Soida (2009: 219) sõnul "[p]refiksverbide leksikaalse tähenduse moodustamisel ilmneb kaks tendentsi: 1) põhiverbi leksikaalne tähendus säilitatakse, seda veidi moduleerides, 2) põhiverbi leksikaalset tähendust muudetakse oluliselt ja see individualiseeritakse". Seega mõjutab prefiks alati mingil moel verbi tähendust, kuid mismoodi täpselt, sõltub mitmest asjaolust: verbi semantikast, kontekstist jne.

Suuna väljendamine paistab olevat ainus funktsioon, mille puhul võib tajuda konkreetseid sarnasusi eesti keelega: eestikeelsete vastete hulgast leiab adverbid ja kaassõnad, mis vastavad läti verbiprefiksile antud suunatähendusele (nagu need on toodud tabelis 1). Keerukam on tajuda prefiksi teisi funktsioone, kus seos suunaga puudub või on väga nõrk (vt verbi *just* 'tundma' näiteid ja analüüsi peatükis 4.5).

3. Materjal ja meetod

Uurimuse tarbeks kasutati kakskeelset korpust, mille moodustavad kuus läti ilukirjandusteost ja nende eestikeelsed tõlked (vt allikate loetelu). Materjali uurimiseks kasutasime kontrastiivset meetodit – kõrvutasime lätikeelsed prefiksverbidega laused nende eestikeelsete tõlgetega.

Analüüsimiseks valisime **viis** verbi: *iet* 'minema', *vest* 'viima, vedama', *dot* 'andma', *prast* 'oskama' ja *just* 'tundma'. Verbide valik oli üsna vaba, kuid tegemist on sagedasti kasutatavate verbidega. Eesmärk oli mitte keskenduda üksnes liikumisverbidele ja näidata, et prefiksite valikul ei saa lähtuda üksnes prefiksiste suunatähendusest. Arusaadavalt ei kajasta siinne andmestik kõiki võimalikke prefiksiste tähendusnüansse ning esindatud pole ka kõik prefiksitele vastavad adverbid, kuid need näited annavad vähemalt aimu prefiksitega seotud keerukusest.

Vaatasime, kuidas muutub põhiverbi tähendus, kui sellele liituvad erinevad prefiks. Otsisime vastust küsimusele, kas ja kuidas väljendatakse läti prefiksiste vahetudes põhiverbi ees tähenduslikku muutust eesti keeles.

Prefiksiste funktsioonide kirjeldamisel toetusime peamiselt kolmele allikale: 1959. aastal välja antud läti kirjakeele grammatikale (Ahero jt 1959), 2015. aastal välja antud läti grammatikale, kus verbiprefiksiste peatüki autoriks on keeleteadlane Anna Vuläne, ning 2009. aastal ilmunud läti keeleteadlase Emīlija Soida monograafias "Vārdarināšana" ("Sõnamoodustus") käsitletud prefiksiste tähenduste kirjeldamisele. Kui nendes allikates pole vastavat prefiksiverbi mainitud, siis vaatasime seda läti üld-sõnastikust ehk tesaurusest (TEZ).

Näidete hulga ja kvaliteedi suhtes tuleb rõhutada nii mõndagi olulist tõika. Uurimismaterjal pakub piiratud koguses näiteid, st näidete hulk ja verbide valik sõltub sellest, kas ja milliseid verbe on autorid oma loomingu kasutanud. On verbe, mida teoste autorid on kasutanud ainult mõnes konkreetses kontekstis, kuid tegelikult võib neil verbidel koos sama prefiksiga olla sõltuvalt kontekstist rohkem tähendusi. Niisama oluline tahk on tõlkija(te) subjektiivne keelekasutus: näiteks on tõlkimisel kasutatud semantiliselt erinevat tüüpi verbi või väljendit, või on jäetud mõni prefiksiga kaasnev tähendusnüanss või koguni terve lause tõlkimata. Ühtlasi on tegemist siiski ilukirjandusega, mis on läbinud toimetamise ja seetõttu ei pruugi anda täpseid verbiprefiksi vasteid. Võib oletada, et tõlkija(d) ei ole alati pööranud tähelepanu, ei ole tajunud või pidanud tähtsaks prefiksiste funktsiooni ülekandmist eesti keelde, ning

on seega lähtunud üksnes verbi prefiksita tähendusest. Meie eesmärk pole teha tõlkeanalüüsi, vaid lihtsalt vaadelda, milliseid vasteid esines.

4. Empiiriline analüüs

Uurimismaterjalist kogusime 38 prefiksiverbi, mis esinesid kokku 1312 korral. Viiest uuritud verbist esines kõigi 11 prefiksiga verb *iet* 'minema', kuid verbid *dot* 'andma' ja *vest* 'vedama, viima' esinesid 10 prefiksiga, verb *prast* 'oskama' 5 prefiksiga ning verb *just* 'tundma' 2 prefiksiga (vt tabelit 2).

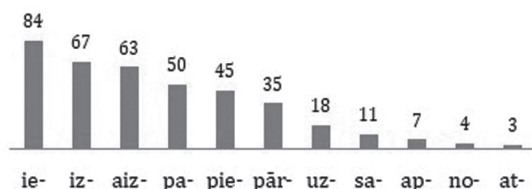
Kõik verbid ei esinenud kõikide prefiksitega kahel põhjusel: 1) peamiselt seetõttu, et verbi semantikast tulenevalt ei saa vastavat prefiksiverbi moodustada, 2) kuigi prefiksiverbi saab moodustada, ei esinenud see uurimismaterjalis. Prefiks *ap-* esines üksnes ühe verbiga, kuid prefiks *iz-* ja *sa-* kõigi viie verbiga.

Tabel 2. Uurimismaterjalis vaadeldud verbid ja nendega esinenud prefiksitate arv

Verb	<i>aiz-</i>	<i>ap-</i>	<i>at-</i>	<i>ie-</i>	<i>iz-</i>	<i>no-</i>	<i>pa-</i>	<i>pär-</i>	<i>pie-</i>	<i>sa-</i>	<i>uz-</i>	Kokku
<i>iet</i> 'minema'	63	7	3	84	67	4	50	35	45	11	18	387
<i>vest</i> 'viima'	26	–	47	19	5	9	2	12	4	13	6	143
<i>dot</i> 'andma'	6	–	48	37	6	24	5	29	42	8	17	222
<i>prast</i> 'oskama'	–	–	–	–	13	8	–	10	1	372	–	404
<i>just</i> 'tundma'	–	–	–	–	46	–	–	–	–	110	–	156
Kokku	95	7	98	140	137	45	57	86	92	514	41	1312

4.1. Verb *iet* 'minema'

Verb *iet* 'minema' esines uurimismaterjalis kõigi 11 prefiksiga, kokku 387 korral (vt joonist 1).

JOONIS 1. Verbiga *iet* 'minema' esinenud prefiksid ja nende arv

Tegemist on tüüpilise liikumisverbiga, mille puhul on prefiksitele selgelt omane adverbilise tähendus. Populaarseim eestikeelne vaste oli ootuspäraselt lihtverb *minema*, millega kaasnes substantiiv prefiksi semantikaline vastav suunda märkivas käändes (illatiiv, allatiiv või elatiiv), kaassõnaühend (kaassõnadega *ümber*, *mööda*, *sisse*, *üle*, *juurde*) või afiksaaladverb (*mööda*, *sisse*, *välja*, *üles*, *ära*, *minema*).

Kõige enam esines verb *iet* prefiksiga *ie-*, millele vastab adverb *iekšā* 'sisse, sees'. Andmestikus oli sagedasim konstruktsioon *ieiet* + LOC (9), mille tõlkevasteks oli enamjaolt lihtverb (üldjuhul *minema*, aga ka *astuma*, *jõudma*, *sisenema*, *saabuma*), millele liitus sihtkohana substantiiv illatiivis.

- (9) *Iegājām*   *mājā*.
 PREF-minema.PST.1PL maja.LOC
 'Läksime majja.' (Bels 1977, 1979)

Konstruktsiooni *ieiet* + LOC vastena esines ka ühendverb *sisse minema* + ILL (10). Siin võiks eestikeelses lauses adverb ka olemata olla, ilma et vaste infoväli muutuks kitsamaks, kuna liikumise suuna annab edasi substantiivi käändevalik (illatiiv), kuid selle lisamine rõhutab tegevuse suunda veelgi ja lisab ehk teatud perfektiivsusnüansi.

- (10) *Viņa*   *krampjaini*   *nopūšas* [---]   *un*
 tema.NOM   krampplikult   PREF-ohkama.PRS.3   ja
ieiet   *mājā*.
 PREF-minema.PRS.3   maja.LOC
 'Ta ohkab krampplikult [---] ja läheb majja sisse.' (Ezera 1977, 1984)

Kui lätikeelses lausekonstruktsioonis asendab sihtkohta märkivat substantiivi adverb *iekšā* ‘sisse’ (11), on eesti keeles vasteks ühendverb, mille üheks osiseks on adverb *sisse*.

- (11) [---] *atgriežas* *pie* *ārdurvīm* *un*
 PREF-pöörduma.PRS.3 PREP välisuks.PL.DAT ja
ieiet *iekšā* [---]
 PREF-minema.PRS.3 sisse
 ‘[---] pöördub tagasi välisukse juurde ja **astub sisse** [---]’ (Ezera 1977, 1984)

Uurimuses läti verbiprefiksi *ie-* vastete kohta eesti keeles (Zagorska 2016: 239–240) selgus, et kui sihtkohana pole substantiivi mainitud, esineb eestikeelse vastena ühendverb, mille verbaalset osist täiendab afiksaaladverb *sisse*, kui aga sihtkohta on mainitud, on vasteks ainult verb ja substantiiv illatiivis või allatiivis. Siinses uurimuses selgus, et ühendverb koos vastava afiksaaladverbiga võib esineda ka siis, kui läti keeles on sihtkohana substantiivi vastavas käändes nimetatud (10) ning kui prefiksverbile lisaks on kasutatud adverb (11).

Prefiksile *iz-* vastav adverb on *ārā*, *laukā* ‘välja’ (Soida 2009: 239). Kui lauses polnud sihtkohana substantiivi märgitud, oli enamjaolt vasteks lihtverb *vāljuma* (12) või *lahkuma*, kuid samuti ühendverb *vālja minema* (13). Mõlemal puhul on välja(poole) liikumise suund edasi antud.

- (12) *Un Smirnovs izgāja,* *durvis aizcirzdams.*
 ja Smirnov PREF-minema.PST.3 uks.PL.ACC PREF-lööma.PTCP
 ‘[---] hüüdis Smirnov ja **vāljus** ust kinni lüües’ (Rozītis 1957, 1984)
- (13) *Daktera nav mājās,* *viņš izgājis.*
 doktor.GEN pole kodu.PL.LOC tema.NOM PREF-minema.PTCP
 ‘Doktorit pole kodus, ta **läks välja**’ (Rozītis 1984, 1989)

Ainult ühendverbide abil olid eesti keelde tõlgitud laused, kus prefiksverbile liitus adverb *laukā* ‘välja’ (14) või *ārā* ‘välja’.

- (14) [---] *iebāza*   *kabatā*   *lukturīti*   *un*
 PREF-pistma.PST.3 tasku.LOC taskulamp.ACC ja
Nerona   *pavadībā*   ***izgāja***   *laukā.*
 Neero.GEN saatel   PREF-minema.PST.3 välja
 ‘[---] pistis taskulambi taskusse ja **läks** koos Neeroga **välja**’ (Ezera 1977, 1984)

Kui lätikeelses lauses (15) oli prepositsiooni *no* abil mainitud lähtekoht ja puudus sihtkoht, kasutati tõlkimisel välja(poole) liikumise suuna edasiandmiseks verbi, mille semantikas selline suund kajastub (*väljuma*, *lahkuma*), või ühendverbi, mille adverbialne osis on *välja*.

- (15) [---] *uzlika*   *galvā*   *rūtaino*   *žokejceपुरi* [---]
 PREF-panema.PST.3 pea.LOC ruuduline.ACC džokimüts.ACC
un   ***izgāja***   *no*   *zāles.*
 ja   PREF-minema.PST.3   PREP   saal.GEN
 ‘[---] pani pähe ruudulise džokimütsi [---] ja **väljus** söögisaaalist’ (Rozītis 1984, 1989)

Prefiks *aiz-* annab verbile *iet* liitudes tähenduse ‘minnes eemalduma, minnes kuhugi jõudma, kaugenema’ ning sellele vastav adverb on *prom* ‘ära, minema, eemale’ (Ahero jt 1959: 345; Soida 2009: 237). Kui lätikeelses lauses (16) puudus sihtkohana substantiiv, oli eestikeelseks vasteks üldjuhul lihtverb *lahkuma*, mille semantikas on juba prefiksi tähendus olemas (vt ka Tälberga 2017).

- (16) [---] *vairījās*   *raudzīties*   *citiem*   *acīs,*   *ātri*
 vältima.PST.3 vaatama.INF teine.PL.DAT silm.PL.LOC kiiresti
paēda,   *piecēlās*   *un*   ***aizgāja.***
 PREF-sööma.PST.3   PREF-tõusma.PST.3   ja   PREF-minema.PST.3
 ‘[---] vältis teistele silma vaatamast, sõi kiiresti, tõusis ja **lahkus.**’ (Rozītis 1984, 1989)

Kui lätikeelses lauses oli sihtkoha asemel nimetatud lähtekoht, avaldus ära liikumise suund eesti keeles selgelt afiksaaladverbide (*ära*, *minema*) abil, mida toetas elatiivi kääne (näites (17) aga ekstsessiivi vorm).

- (17) *Vai arī aiziešu no mājām.*
 või ka PREF-minema.FUT.1SG PREP kodu.PL.DAT
 'Või lähen kodunt minema.' (Rozītis 1984, 1989)

Üks prefiksile *pa-* vastav adverb on *garām* 'mööda (millest)' (Soida 2009: 240). Kuigi prefiksil *pa-* on verbile *iet* liitudes ka suunatahendus (millegi alla liikumine) (Soida 2009: 240), hulga tähendus *natuke* (Vulāne 2015a: 282) ning tegevuse sooritamise suutlikkuse tähendus (lisanduks modaalverb *varēt* 'suutma') (Ahero jt 1959: 359; Soida 2009: 257), ei esinenud selliseid näitelauseid siinses materjalis. Meie andmestikus oli prefiksverbi *paiet* levinuimaks vasteks lihtverb *mööduma* (18), aga ka ühendverbid *mööda minema/sammuma*. Millestki füüsiliselt möödumist märkivates lausetes lisandus lätikeelses lauses adverb *garām* 'mööda (millest)' (19). Seega väljendub liikumisverbi *paiet* mööda minemise tähendus selgelt.

- (18) *Un tā pagāja apmēram gads [---]*
 ja nii PREF-minema.PST.3 umbkaudu aasta.NOM
 'Nii mööduis umbkaudu aasta aega [---]' (Ezera 1977, 1984)
- (19) *Viņš no jauna pagāja garām skvēram,*
 tema.NOM uuesti PREF-minema.PST.3 mööda haljak.DAT
tad skolai [---]
 siis kool.DAT
 'Uuesti mööduis ta haljasalast, seejärel koolimajast [---]' (Ezera 1972, 1990)

Prefiks *pie-* annab liikumisverbile *iet* lisandudes adverbi *klāt* 'juurde, külge' tähenduse (Ahero jt 1959: 362; Soida 2009: 240). Lätikeelses lauses toetab prefiksit prepositsioon *pie* ning eestikeelses tõlkelauses lisandub kasutatud lihtverbile kaassõna *juurde* (20).

- (20) [---] *viņa tomēr piegāja pie Hugo [---]*
 tema.NOM ometi PREF-minema.PST.3 PREP Hugo.GEN
 '[---] läks ta ometi Hugo juurde [---]' (Ezera 1977, 1984)

Ligemale liikumise tähendus, mille annab samuti prefiksi *pie-* kasutamine, avaldus lätikeelsetes lausetes adverbil *klāt* 'juurde, külge' lisandumisel (21), sellisel juhul esinesid eestikeelses tõlkes adverbid *lähemale*, *ligemale*, mis moodustasid ühendverbi verbidega *minema* või *astuma*, või kasutati lihtverbi *liginema*.

- (21) *Pavisam nemanot viņa bija*
 üsna märkamatult tema.NOM olema.PST.3
piegājusi klāt Villemam Lausam [---]
 PREF-minema.PTCP.PST juurde Villem.DAT Laus.DAT
 'Üsna märkamatult oli ta **liginenud** Villem Lausile [---]' (Rozitis 1957, 1984)

Üks prefiksile *pār-* vastav adverb on *pāri* 'üle' (Soida 2009: 240). Millestki üle liikumise suuna väljendamise puhul liitus prefiksverbile prepositsioon *pār* (22) või adverb *pāri* 'üle' (23) ning tõlkelausetes kasutati peamiselt verbi *minema*, aga ka *sammuma* ja *ületama*. Tähenduse 'liikudes kuhugi naasma' ehk adverbil *atpakaļ* 'tagasi' kohta kasutati vasteks lihtverbi *jõudma*.

- (22) *Abi pārgāja pār Udrīti, kas*
 mõlemad PREF-minema.PST.3 PREP Udrītis.ACC mis
maz pamazām jau sāka susēt.
 vähehaaval juba alustama.PST.3 kuivama.INF
 'Mõlemad **läksid üle** jõe, mis vähehaaval hakkas alanema.' (Ezera 1977, 1984)

- (23) *Vija pārgāja pāri virtuvei un pavēra*
 Vija.NOM PREF-minema.PST.3 üle köök.DAT ja avama.PST.3
Lauras istabiņās durvis.
 Laura.GEN tuba.GEN uks.PL.ACC
 'Vija **sammus üle** köögi ja avas Laura toa ukse' (Ezera 1972, 1990)

Meie uurimismaterjalis kasutati prefiksverbi *pāriet* kõige enam lausetes, milles väljendati mingi olukorra või nähtuse üleminekut, siirdumist (24). Sellise tähendusnüansi puhul oli enamjaolt vasteks ühendverb *üle minema*, kahel korral ka lihtverb *mööduma*.

- (24) *Lietus pieņēmās, pārgāja gāzienā* [---]
 vihm.NOM tugevnema.PST.3 PREF-minema.PST.3 valing.LOC
 ‘Vihm tugevnes, **läks üle** valinguks [---]’ (Ezera 1972, 1990)

Prefiksile *uz-* vastav adverb on *augšā* ‘üles’ (Ahero jt 1959: 366; Soida 2009: 241) ja liikumisverbile *iet* lisandudes annab see üles(poole) liikumise suuna. Verbis *minema* ei avaldu üles(poole) liikumise suund kuidagi (25), kuid verbi *tõusma* liikumissuund on verbi enda semantikas. Kui aga läti keeles on samuti lisatud adverb *augšā* ‘üles’, on lause eesti keelde tõlgitud ühendverbiga *üles minema* (26).

- (25) *Kad viņš vakarā uzgāja savā*
 kui tema.NOM õhtu.LOC PREF-minema.PST.3 oma.LOC
istabiņā, tad tur bija gaiši arī bez lampas.
 tuba.LOC siis seal olema.PST.3 valge ka PREP lamp.GEN
 ‘Kui ta õhtul oma tuppa läks, oli seal valge ka ilma lambita.’ (Rozitis 1957, 1984)

- (26) *Un, kad viņa uzgāja augšā* [---]
 ja kui tema.NOM PREF-minema.PST.3 üles
 ‘Ja kui ta **üles läks** [---]’ (Ezera 1977, 1984)

Teine tähendus, mille prefiks *uz-* verbile *iet* annab, on ‘(liikudes) midagi juhuslikult avastama’ (27) (Vulāne 2015a: 286). Üldjuhul on vasteks lihtverb *leidma* või ühendverb *peale sattuma*, mis mõlemad annavad prefiksiga kaasneva tähendusnüansi kenasti edasi.

- (27) *Klētī viņa uzgāja dzelžu kasti* [---]
 ait.LOC tema.NOM leidma.PST.3 raud.PL.GEN kast.ACC
 ‘Aidast **leidis** ta kasti rauakoluga [---]’ (Ezera 1972, 1990)

Prefiksile *sa-* vastav adverb on *kopā* ‘kokku’ (Soida 2009: 241). Meie andmestikus esinesid prefiksverbi *saiet* (28) vasted enamikul juhtudel fraseologismidena (*minema + tülli, riidu, segi*).

- (28) *Kaut kad vienreiz tas taču iesākās, un*
 kunagi ükskord see.NOM ju PREF-algama.PST.3 ja

prāts sagāja greizi.
 mõistus.NOM PREF-minema.PST.3 segi
 'Aga eks see ükskord ikka algas ja mõistus **läks segi**.' (Ezera 1977, 1984)

Prefiksile *ap-* vastav adverb on *apkārt* 'ümbert' (Soida 2009: 238). Esi-
 nenud seitsmest näitelausest kuues väljendas prefiks *ap-* suunda, ühes
 lauses avaldus tähendus 'tagaselja kellegi teadmata midagi tegema' (30).
 Suunda väljendavates lausetes toetas prefiksit tihtipeale prepositsioon *ap*
 (29) või adverb *apkārt* 'ümbert'.

(29) *Veldze apgāja ap šķūni.*
 Veldze.NOM PREF-minema.PST.3 PREP kuur.ACC
 'Veldze **käis ringi ümber** kuuri.' (Ezera 1977, 1984)

(30) *Un Askolds, palicis priekšnamā viens,*
 ja Askold.NOM jääma.PTCP esik.LOC üks.NOM
jūtas kā apiets [---]
 tundma.PRS.3 nagu alt_vedama.PTCP.PST
 'Askold on esikusse üksipäini seisma jäänud, tal on tunne, nagu oleks
 teda **alt veetud** [---]' (Ezera 1977, 1984)

Kõige harvem esinesid liikumisverbiga *iet* prefiks *no-*, millele vastav
 adverb on *lejup/lejā* 'alla' (31) (Soida 2009: 239), ja *at-* (32). Viimase
 puhul esines näitelausetes nii suunafunktsioon ('tagasi liikudes (mil-
 lestki) eemalduma') kui ka tähendus 'liikumist, sõitu alustama (trans-
 pordivahendi, hrl bussi, rongi jms kohta)'.

(31) *Pats noiešu lejā un uzlaidīšu*
 ise.NOM PREF-minema.FUT.1SG alla ja PREF-laskma.FUT.1SG
pateicības tiesu.
 tänu.GEN osa.ACC
 'Lāhen ise alla ja laon neile tänu turjale.' (Rozītis 1957, 1984)

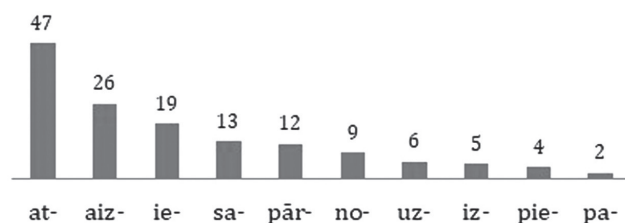
(32) *Vilciens uz Braitonu atgāja vakarā, [---]*
 rong.NOM PREP Bridgetown.ACC PREF-minema.PST.3 õhtu.LOC
 'Bridgetownie rong **väljus** alles õhtul.' (Rozītis 1984, 1989)

Verbiga *iet* 'minema' esinesid kõik 11 prefiksit. Kuna tegemist on liikumisverbiga, võis lätikeelsete näidete puhul näha eelkõige seda, kuidas iga prefiks muudab verbi suunatähendust. Tihtipeale polnud eestikeelsetes tõlkelauses vastavat suunda rõhutatud ja tõlgitud oli põhiverbi vastega *minema* (seda üle poolte kordadest). Kui aga suund oli väljendatud ka tõlkelauses, oli seda enamjaolt tehtud adverbidega, mis moodustasid verbaalse osisega ühendverbe. Paljudel puhkudel avaldus suunafunktsioon ka tõlkevasteks oleva verbi semantikas (*lahkuma, väljuma, mööduma*), kuid mõnda neist verbidest kasutati lihtverbi vastena erinevate prefiksite puhul. Perfektiivsuse funktsioon ei pruugi alati olla väljendatud.

4.2. Verb *vest* 'viima, vedama'

Verb *vest* 'viima, vedama' on üsna tavaline sihiline liikumisverb, mis esines uurimismaterjalis 10 prefiksiga (puudu oli prefiks *ap-*), kokku 143 korral (vt joonist 2).

JOONIS 2. Verbiga *vest* 'viima, vedama' esinenud prefiksid ja nende arv

Kõige enam esines *vest* prefiksiga *at-* adverbi *siia* funktsioonis, kandes tähendust 'siia toimetama' (33). Sõltumata prefiksverbi ümbrusest lätikeelses lauses, kasutati tõlkelauses *siia*-suuna väljendamiseks enamjaolt lihtverbi *tooma*, mida võib pidada põhiverbi tõlkevaste *viima* antonüümiks, ning perfektiivsus avaldus täisobjektina.

- (33) *Tiesa, viņš atveda no Raudavas*
 tōsi.NOM tema.NOM PREF-viima.PST.3 PREP Raudava.GEN
ratiņus un no Rīgas gultiņu [---]
 vanker.PL.ACC ja PREP Riia.GEN voodi.ACC
 ‘Tōsi, ta **tōi** Raudavast lapsevankri ja Riiast voodi [---]’ (Ezera 1977, 1984)

Vähestel kordadel lisandus verbile *tooma* adverbiaalne osis (*kaasa, tagasi, kohale*), kuid nendel puhkudel ei erinenud lätikeelne lause lausestest, mille tõlkevasteks oli adverbite konstruksioon. Üksikutes näidetes oli tõlkevastetena kasutatud ka verbe *toimetama, viima* ja *vedama* (kas siis lihtverbina või ühendverbina koos juba nimetatud adverbidega).

Prefiksiga *aiz-*, mis märgib liikumisverbide puhul eemaldumise suunda, esines tõlkevastena enamjaolt lihtverb *viima*, üksikutel kordadel ka *vedama* ja *toimetama*. Erinevalt prefiksist *at-* oli lätikeelsetes lausetes üldjuhul märgitud sihtkoht, selle puudumisel on tõlkevasteks ühendverb *ära viima* (vt ka Tälberga 2017: 237–238)

Ka prefiksi *ie-* puhul oli vastena kasutatavaim verb *viima*, mis lihtverbina esinedes vastas lätikeelsetele lausetele, kus sihtkohta märkis substantiiv lokatiivis (34). Adverbi *iekšā* ‘sisse’ lisandudes ja suuna puududes lisandus kasutatud verbile (variantidena ka *vedama, seadma, tooma*) adverb *sisse*, ühel puhul ka *juurde*. Seega käitub ka verb *vest* prefiksi *ie-* lisandumisel sarnaselt liikumisverbiga *iet*.

- (34) *un Laura ieveda abus bērņus*
 ja Laura.NOM PREF-viima.PST.3 mõlemad.ACC laps.PL.ACC
istabā.
 tuba.LOC
 ‘[---] ja Laura **viis** mõlemad lapsed tuppa’ (Ezera 1972, 1990)

Esinemissageduselt järgmist prefiksist *sa-* oli lauseis kasutatud (ühte kohta) kokku viimise/toomise suuna märkimiseks, suure hulga väljendamiseks, aga ka fraseologismides. Kokku-suuna väljendamisel võis lätikeelses lauses lisanduda prefiksile *sa-* vastav adverb *kopā* ‘kokku’, kuid sellest sõltumata kasutati vastava suuna väljendamiseks tõlkelausetes üldjuhul ühendverbi *kokku tooma/viima/vedama*. Lauses (35) on näha,

kuidas lisaks suunale motiveerib prefiksi *sa-* kasutust ka kogus (hein – loendamatu ja üldiselt suur hulk) ja tulemus (kogu hein saab küünidesse mahutatud), vrd näitega (34).

- (35) *Ap liepu ziedēšanas laiku, kad siens*
 PREP pärn.PL.GEN õitsemine.GEN aeg.ACC kui hein.NOM
savests šķūnos [---]
 PREF-viima.PTCP küün.PL.LOC
 'Pärnade õitsemise ajal, kui hein oli küünidesse **veetud** [---]' (Rozītis 1984, 1989)

Fraseoloogilisi üksusi lõi prefiksverb *savest* substantiiviga *kartība* 'kord' lokatiivis (36), andes eestikeelseks vasteks väljendverbi *korda lööma/ seadma/saama/tegema*.

- (36) [---] *kamēr tad nu beidzot cik necik savests*
 kuni siis nüüd lõpuks enam-vähem PREF-viima.PTCP
kārtībā.
 kord.LOC
 '[---] kuni lõpuks oli enam-vähem **korda saadud**.' (Ezera 1977, 1984)

Prefiks *pār-* annab verbile *vest* liitudes tähenduse 'naasmine lähtepunkti või koju' (Ahero jt 1959: 360) või kannab adverbi *pāri* 'üle' tähendust (Soida 2009: 240). Meie materjalis esines ainult esimene funktsioon (37). Üldjuhul oli vasteks lihtverb *tooma*, nagu ka prefiksi *at-* puhul, aga esines ka ühendverbe (*siial/tagasi/ära tooma*) ning fraas *vedama koju*, kus substantiiv *koju* võiks asendada ühendverbi adverbialset osist (kui vastavas lätikeelses lauses pole sihtkohana *kodu* mainitud).

- (37) *Pirmajā miera vasarā viņš pārveda*
 esimene.LOC rahu.GEN suvi.LOC tema.NOM PREF-viima.PST.3
no sila veselu baru mežonīgu govju [---]
 PREP laas.GEN terve.ACC kari.ACC metsik.PL.GEN lehm.PL.GEN
 'Esimesel rahusuvl **vedas** ta laanest koju terve karja metsistunud lehm [---]' (Rozītis 1984, 1989)

Prefiksiga *no-* olid esindatud kaks funktsiooni: füüsilise sihtkoha olemasolul näitas *no-* allapoole liikumise suunda (38), selle puudumisel väljendas prefiks *no-* mingisse seisundisse või mingi tulemuseni jõudmist (39). Tõlkevastetena esinesid lihtverbid *viima*, *vedama*, *juhtima*, ühendverb *kaasa tooma*, adverbi *lejā* 'alla' olemasolul ka ühendverb *alla viima*.

- (38) *Kad Erika Laucim palīdzēja istabiņu*
 kui Erika.NOM Laucis.DAT aitama.PST.3 tuba.ACC
iekārtot, noveda lejā pie akas un
 PREF-korrastama.INF PREF-viima.PST.3 alla PREP kaev.GEN ja
pamācīja ūdeni smelt [---]
 PREF-õpetama.PST.3 vesi.ACC ammutama.INF
 'Kui Erika Laucisel tuba korrastada aitas, tema **alla** kaevu juurde **viis** ja vett ammutama õpetas, [---]' (Rozītis 1957, 1984)

- (39) [---] *ka noputējušajā stiklā rādās*
 et PREF-tolmuma.PCPT.LOC klaas.LOC näitama.PRS.3
pagātnes ainas, kas viņu atkal gandrīz
 minevik.GEN pilt.PL.NOM mis tema.ACC jälle peaaegu
noveda līdz asarām.
 PREF-viima.PST.3 PREP pisar.PL.DAT
 '[---] et tolmunud klaas näitas pilte minevikust, mis **viis** ta jälle peaaegu pisarateni' (Rozītis 1984, 1989)

Prefiksiga *uz-* oli andmestikus väljendatud suund (üles(poole) viimise suund). Sihtkoha kõrgemal/üleval asumine avaldus lause kontekstis (*pööning, mööda treppe*), ühel korral viitas sellele adverb *augšā* 'üles' (40).

- (40) *Ja uzradās kāds provinces piegādātājs,*
 kui ilmuma.PST.3 mõni.NOM provints.GEN varustaja.NOM
to uzveda augšā dzīvoklī [---]
 see.ACC PREF-viima.PST.3 üles korter.LOC
 'Kui ilmus mõni varustaja provintsist, **viis** José ta ülakorrusele [---]'
 (Rozītis 1984, 1989)

Ka prefiks *iz-* väljendas ainult suunda. Prepositsiooni *no* olemasolul oli eesti vasteks ühendverb *välja viima*, lihtverbiliste (*vedama, tooma*) vastete puhul väljendus lätikeelses lauses suund lause kontekstis.

Prefiksiga *pie-* esinesid kaks funktsiooni. Kahes lauses oli väljendatud millegi juurde viimise suunda ning lätikeelses lauses toetas prefiksverbi prepositsioon *pie*. Mõlemas lauses oli see tõlgitud verbiga *viima* ning suuna andis kaassõna *juurde*. Vastava prepositsiooni puudumisel oli verbi tähenduseks 'midagi või kedagi millegi varustama' ja tõlkevasteks lihtverb *tooma*.

Prefiksil *pa-* on verbile *vest* lisandudes järgmised funktsioonid: suund ('millegi alla'), kvantiteet ('natuke, lühikest maad viima'), individualiseerunud tähendus ('võrgutama') (TEZ). Meie andmestikus esinenud kahes lauses oli verbil *pavest* individualiseerunud tähendus (41).

- (41) *Piesūksies pats kā ods un*
 PREF-imema.FUT.3 ise.NOM nagu sääsk.NOM ja
pavedīs tevi lai.
 võrgutama.FUT.3 sina.ACC ometi
 'Timmib enda täis justku sääsk ja **võrgutab sind** ka veel **ära**' (Ezera 1972, 1990)

Sarnaselt liikumisverbiga *iet* 'minema' muutub verbi *vest* 'viima, vedama' tähendus erinevate prefiksite lisandumisel peamiselt suuna osas. Prefiksverbide vastetena esinevad põhiverbi vasted *viima, vedama, tooma*, kuid erinevalt verbist *iet* on siin vasteteks rohkem ühendverbe, milles prefiksi suunda väljendavad vastavad adverbiaalid. Kuna tegemist on sihilise verbiga, siis erinevalt sihitust verbist *iet* on verbi *vest* puhul võimalik perfektivsuse funktsiooni väljendada täissihitisega.

4.3. Verb *dot* 'andma'

Kokku esines verb *dot* 'andma' 10 prefiksiga (puudusid näited prefiksiga *ap-*) 222 korda (vt joonist 3).

JOONIS 3. Verbiga *dot* 'andma' esinenud prefiksiv ja nende arv

Tähendus liigub suunalt üle abstraktsemale. Ainsad prefiksiv, mis verbiga *dot* liitudes väljendasid puhtalt suunda, olid *at-* tähenduses 'tagasi', *iz-* tähenduses 'välja' ning *no-* tähenduses 'edasi andma'. Mitmel korral on prefiksiv verbiga omistanud individuaalse tähenduse, see tähendab, et kuigi põhiverbiga *dot* 'andma' semantika on prefiksivverbides tajutav, on need siiski justkui eraldi sõnad: *aizdot* 'laenama', *pārdot* 'müüma' (Ahero jt 1959: 347, 360). Iseseisev tähendus on tajutav ka eestikeelsetes vastetes.

Prefiksiv *pie-* on kaks tähendust, millest ülekaalukalt enam esines individualiseerunud tähendus 'andeks andma, andestama' (42) ning üksnes paaril korral tähendus 'olemasolevale lisaks' (43), mida väljendab ka prefiksivile *pie-* vastav adverb *klāt* 'juurde, külge'.

- (42) *Viņš* ***piedod*** *tavas* *vainas* *un*
 tema.NOM andeks_andma.PRS.3 sinu.PL.ACC viga.PL.ACC ja
dziedē *tavas* *vājības*.
 parandama.PRS.3 sinu.PL.ACC nõrkus.PL.ACC
 'Ta **annab andeks** su vead ja parandab su nõrkused!' (Ikstena 1998, 2003)

- (43) *Rūdolf* *pārslēdza* *ātrumu,* ***piedeva***
 Rūdolf.NOM PREF-lülitama.PST.3 kiirus.ACC PREF-andma.PST.3
gāzi [---]
 gaasi.ACC
 'Rūdolf lülitas kiiruse ümber, **andis** gaasi [---]' (Ezera 1972, 1990)

Prefiksiv *pa-* puhul ei esine tüüpiline suunafunktsioon (alla(poole)), vaid sellel on pigem resultatiivsuse tähendus (Soida 2009: 252). See annab

tähendusnüansi 'midagi ulatama, et keegi võiks selle kätte saada' (44) või kasutatakse seda tähenduses 'midagi teatavaks tegema' (45). Meie andmestikus esinesid eestikeelsete vastetena verbid *ulatama* (kättesaamiseks) ja *andma* (märku).

- (44) *Kāds Eleonorai padeva mande[sviestu, [---]*
 keegi.NOM Eleonora.DAT ulatama.PST.3 mandli_või.ACC
 'Keegi **ulatas** Eleonorale mandli võid, [---]' (Ikstena 1998, 2003)

- (45) *Kad viñi būs vajadzīgi, tad pados*
 kui nad.NOM olema.FUT.3 vajalik.PL.NOM siis PREF-andma. FUT.3
tikai ziņu, lai aulekšo šurp.
 ainult teade.ACC las galoppima.PRS.3 siia
 'Kui neid vaja läheb, siis **annab** ta ainult märku, et nad kohale kihutaksid.' (Rozītis 1957, 1984)

Esile tuleb tuua prefiksit *uz-*, mille põhitähenduseks üles(poole) suuna asemel on hoopis 'ülesandeks andma', 'kohustuseks tegema' ning mis väga sageli esineb koos substantiiviga *jautājums* 'küsimus' või *uzdevums* 'ülesanne' (46). Ka meie andmestikus esines kõnealune prefiksverb peaaegu kõigis näitelausestes justnimelt koos nimetatud substantiividega. Sellistel puhkudel oli eesti vasteks (küsimust) *esitama* või *ülesandeks andma*. Nimetatud substantiivide puudumisel oli ikkagi vasteks *ülesandeks tegema* (47).

- (46) *Tavu jautājumu "Kas tie par svētkiem?"*
 sinu.ACC küsimus.ACC mis need.NOM PREP püha.PL.DAT
es sev uzdodu laikam katru dienu.
 mina.NOM endale esitama.PRS.1SG vist iga.ACC päev.ACC
 'Sinu küsimust "Mis pühad need on?" **esitan** ma endale vist iga päev.'
 (Ikstena 1998, 2003)

- (47) *Man uzdeva jūs atvest šurp*
 mina.DAT tegema_ülesandeks.PST.3 teie.ACC PREF-viima.INF siia
un izmitināt, [---]
 ja PREF-majutama.INF
 'Mulle **tehti ülesandeks** teid siia tuua ja toita, [---]' (Rozītis 1984, 1989)

Prefiks *ie-* annab verbile *dot* liitudes puhtalt perfektivsuse tähenduse (Ahero jt 1959: 353; Soida 2009: 252) ja sellisel juhul on eesti keeles perfektivsus väljendatud täisobjektiga (Zagorska 2016: 243). Peaaegu kõikidel juhtudel esineb vastena lihtverb *andma* (48). Meie andmestikus lisandus veel näide verb + täissihitis + *kätte* (49).

- (48) *Kā sauc to sievieti, kas man*
 kuidas kutsuma.PRS.3 see.ACC naine.ACC kes mina.DAT
Tomariņos iedeva laivu?
 Tomariņi.LOC PREF-andma.PST.3 paat.ACC
 'Mis selle naise nimi on, kes mulle Tomariņil paadi **andis**?' (Ezera 1972, 1990)

- (49) *Ar savu ierašanos Latvijā tu iedosi*
 PREP oma.ACC ilmumine.ACC Lätimaa.LOC sa PREF-andma.
špikiem galus tieši rokā.
 FUT.2SG nuhk.PL.DAT ots.PL.ACC otse käsi.LOC
 'Oma ilmumisega Lätimaale **annaksid** sa nuhkidele otsad kätte.'
 (Rozītis 1984, 1989)

Prefiksi *no-* puhul oli suurem osa näitelausestes sisaldunud verbidest tähendusega 'reetma, ära andma' (50), nende eestikeelsed vasted olid lihtverb *reetma* või ühendverb *ära/üles andma*. Seos tüüpilise suuna väljendamise (alla(poole) liikumise suund) puudub.

- (50) *Eleonora mani nenodeva, [---]*
 Eleonora.NOM mina.ACC NEG.reetma.PST.3
 'Eleonora mind **ei reetnud**, [---]' (Ikstena 1998, 2003)

Prefiksverbil *nodot* on ka tähendus 'üle või edasi andma, esitama', kuid eestikeelsetes vastetes on ainult ühel korral kasutatud ühendverbi *edasi andma*, ülejäänud näited on tõlgitud lihtsalt verbiga *andma*. Keeleõppijal on raske aimata tähenduslikku erinevust lausetes (48) ja (51). Nende konkreetsete näidete juures peab teadma, et prefiksi *ie-* puhul kuulub antav asi (paat) andjale ja see antakse kasutusse, *no-* puhul aga kaasneb tähendusnüanss 'esitama'.

- (51) *Un kam tu nodevi pārrakstīto?*
 ja kes.DAT sina.NOM PREF-andma.PST.3 PREF-kirjutama.PTCP.ACC
 'Ja kellele sa ümbekirjutatu andsid?' (Rozītis 1957, 1984)

Prefiksverbil *sadot* on peamiselt kolm tähendust: 'midagi suures koguses andma või midagi paljudele andma' (kvantitatiivsus), 'lööma, virutama' või 'riidlema, tõrelema' (TEZ). Andmestikus esinenud näidetest ilmestab kvantitatiivsust vaid üks lause (52), ülejäänud olid seotud verbi *sadot* teise (53) ja kolmanda (54) tähendusega ning esinesid mõnel juhul fraseoloogilise väljendina. Kvantitatiivsuse näites (52) tingib lätikeelses lauses prefiksi *sa-* kasutuse väljend *vesels kalns* ('terve kuhi'). Eestikeelses tõlkelauses viitab suurele kogusele vaid nimetatud väljendi semantika, vastena esineb lihtverb *andma*.

- (52) *Jā, Osis manu algu pavisam apcirpa,*
 jah Osis.NOM minu.ACC palk.ACC tublisti PREF-kārpima.PST.3
bet darba sadeva veselu kalnu.
 aga töö.GEN PREF-andma.PST.3 terve.ACC māgi.ACC
 'Jah, Osis kārpis küll tublisti mu palka, kuid tööd **andis terve kuhja**'
 (Rozītis 1957, 1984)

- (53) *Ja tu tagad nebēgsi, es tev*
 kui sina.NOM nüüd NEG.põgenema.FUT.2SG mina.NOM sina.DAT
pašam labi sadošu!
 ise.DAT hästi PREF-andma.FUT.1SG
 'Kui sa nüüd kohe ei põgene, **virutan** sulle endale!' (Rozītis 1957, 1984)

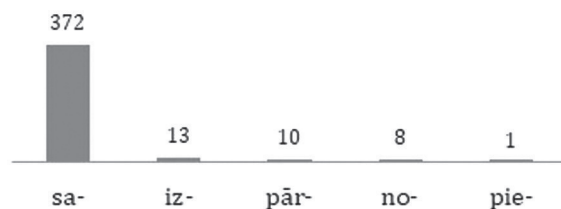
- (54) *Tad jau laikam Marija sadeva sutu?*
 siis juba vist Marija.NOM PREF-andma.PST.3 leitsak.ACC
 'Eks vist Marija **tegi** sulle siis põrgut?' (Ezera 1972, 1990)

Võrreldes liikumisverbidega *iet* 'minema' ja *vest* 'viima, vedama' on verbil *dot* 'andma' rohkem individualiseerunud tähendusega esinemisjuhte: tekib uue tähendusega verbe ja seda on hästi näha just eestikeelsete vastete puhul. Seega lisandub suunafunktsioonile teisi, n-ö abstraktsemaid funktsioone.

Järgmisena näitame, kuidas prefiksitate suunatähenduse roll väheneb veelgi, kui tegemist pole liikumisverbiga.

4.4. Verb *prast* 'oskama'

Verb *prast* 'oskama' esines ainult viie prefiksiga ning kokku 404 korral (vt joonist 4).

JOONIS 4. Verbiga *prast* 'oskama' esinenud prefiksids ja nende arv

Verb *prast* 'oskama' ei ole liikumisverb, seega muutub ka sellega liituvate prefiksitate seos suunaga hägusamaks. Prefiksiverbi tähendused on põhiverbiga võrreldes individualiseerunud, seega on tegemist verbiga, mille puhul moodustub prefiksi lisandudes uus iseseisev tähendus.

Meie uurimismaterjalis esines ainult üks lause (55), kus prefiksil on põhiverbiga tugev seos ja see annab ainult tähendusnüansi, väljendades kvantitatiivsust ('natukene') (TEZ). See prefiks on *pie-*.

- (55) *Vecos laikos to piepratis itālis*
 vana.PL.LOC aeg.PL.LOC see.ACC PREF-oskama.PTCP itaallane.NOM
Machiavelli, bet mūsu dienās vēl drusku
 Machiavelli.NOM aga meie.GEN päev.PL.LOC veel pisut
 mana sieva Nanija.
 minu.NOM naine.NOM Nanija.NOM
 'Vanasti **oskas** seda itaallane Machiavelli, aga meie päevil veel pisut
 minu naine Nanija.' (Rozītis 1984, 1989)

Prefiksi *sa-* liitudes on verbi leksikaalne tähendus individualiseerunud (Ahero jt 1959: 366), see tähendab seda, et prefiksverb *saprast* on iseseisev sõna ning prefiksil *sa-* puudub konkreetne tähendus või funktsioon. Eesti keeles on prefiksverbi *saprast* vasteteks 'aru saama, mõistma, taipama' (56). Prefiksverb *saprast* oli ühtlasi kogu uurimismaterjalis kõige sagedasem verb.

- (56) *Ko nu katrs ar to saprot* [---]
 mida nüüd iga.NOM PREP see.ACC aru_saama.PRS.3
 'Kuidas nüüd keegi sellest **aru saab** [---]' (Ikstena 1998, 2003)

Verb *izprast* tähendab 'täielikult mõistma, aru saama, lahti mõtestama' (Ahero jt 1959: 354). Selle eestikeelsed vasted kattusid enamjaolt prefiksverbi *saprast* vastetega (57).

- (57) *Taču vai man aizvien bija pietiekami*
 aga kas mina.DAT aina olema.PST.3 küllaldaselt
daudz vēlēšanās izprast citus?
 palju tahtmine.GEN mõistma.INF teine.PL.ACC
 'Aga kas mul oli alati küllaldaselt tahtmist teisi **mõista**?' (Ezera 1977, 1984)

Prefiksverbi *noprast* tähendus on 'enam-vähem mõistma, aru saama, aimama' (58) ehk prefiks väljendab osalisust (Soida 2009: 248). Huvitava kombel laiendab nii prefiks *iz-* kui ka *no-* justkui prefiksverbi *saprast* tähendust (midagi mõistusega haarama, taipama), mitte niivõrd verbi *prast* tähendust (mingi tegevuse tegemiseks oskusi/teadmisi omama). Ka tõlkevasted on prefiksverbidel *saprast*, *izprast* ja *noprast* enamjaolt samad.

- (58) [---] *bet stipri familiārais smaids ļāva*
 kuid üsna familiaarne.NOM naeratus.NOM laskma.PST.3
noprast vēl ko citu [---]
 mõistma.INF veel mida muu.ACC
 '[---] kuid üsna familiaarne naeratus laskis **mõista** veel muudki [---]'
 (Ezera 1977, 1984)

Huvitava tõlkevaste pakub prefiksi *pār-* lisandumine verbile *prast*. Nimelt on selle prefiksiga väljendatud 'eksimise võimalust' (Ahero et al. 1959: 361) ehk kaasneb tähendus 'valesti mõistma, aru saama'. Sellisel puhul on prefiksi *pār-* funktsioon eesti keeles edasi antud viisimäär-sõnaga *valesti/vääriti*, mis liitub lihtverbile *mõistma* või väljendverbile *aru saama* (59).

- (59) *Viņas sejas izteiksmes varēja viegli*
 tema.GEN nägu.GEN ilme.PL.ACC võima.PRS.3 kergesti
pārprast.
 valesti_aru_saama.INF
 'Tema näoilmetest võis kergesti **valesti aru saada.**' (Rozītis 1984, 1989)

Võrreldes verbidega *iet* 'minema', *vest* 'viima, vedama' ja *dot* 'andma' on selgelt näha, et verbi *prast* 'oskama' puhul loob prefiksiga tuletamine põhiverbist erinevaid verbe, sealjuures ei erine eestikeelsed vasted omavahel oluliselt, kuigi läti keeles on kasutatud erinevaid prefikseid.

4.5. Verb *just* 'tundma'

Verb *just* 'tundma' esines 156 korda ning ainult kahe prefiksiga (vt joonist 5).

JOONIS 5. Verbiga *just* 'tundma' esinenud prefiksivastused ja nende arv

Prefiksi *iz-* tähenduseks on väljendada täielikkust ehk lõpetatust (Ahero jt 1959: 354). Läti keele üldsõnastiku (TEZ) järgi on verb *izjust* veidi rohkem emotsionaalne tunnetus (62), seevastu *sajust* on pigem füüsiline (61). Eestikeelsed vasted mõlema prefiksi puhul kattuvad ('tundma, tajuma, tunnetama'). Verbi *izjust* puhul esines materjalis vasteks veel 'läbi elama', mis ainsana annab tähenduslikult edasi emotsionaalset tunnetust.

- (61) [---] *viņš* **sajuta** *smagu, valganu*
 tema.NOM PREF-tundma.PST.3 raske.ACC niiske.ACC
zemes garšu [---]
 muld.GEN maitse.ACC
 '[---] ta **tundis** mulla rasket niisket maitset [---] (Bels 1977, 1979)
- (62) *Eduards par saviem apmeklējumiem reizumis*
 Eduards.NOM PREP oma.PL.DAT külaskäik.PL.DAT vahel
izjuta *pat kaunu.*
 PREF-tundma.PST.3 isegi häbi.ACC
 'Eduards **tundis** oma külaskäikude puhul vahel isegi häbi. (Rozitis 1984, 1989)

Verbi *just* 'tundma' puhul ei erine prefiksverbide vasted põhiverbi vastetest. Samamoodi ei erine omavahel eestikeelsed vasted, olgugi et läti keeles kasutatakse kindlatel puhkudel kas prefiksit *sa-* või *iz-*.

5. Järeldused

Käesoleva uurimuse eesmärk oli vaadelda, kuidas muudavad erinevad verbiprefiksivastused sama verbi tähendust, millised on läti verbiprefiksivastused eesti keeles ja kas verbiprefiksivastuste tähendust on üldse kuidagi väljendatud. Varasemalt on uuritud prefiksivastuste *ie-* ja *aiz-* (Zagorska 2016; Tälberga 2017) vasteid, ja neis kirjutistes selgus, et eestikeelseid vasteid on mitmesugusel kujul (liht-, ühend-, väljend-, ahelverb).

Käesolevas uurimismaterjalis esitatud prefiksivastuste funktsioonid esindasid ainult väikest osa funktsioonidest, teoreetilistes allikates (Ahero jt 1959; Soida 2009; Vuläne 2015a) on neid nimetatud märksa rohkem. Kõikide funktsioonide väljatoomine ühes artiklis nõuaks tunduvalt rohkemate verbide analüüsimist, kuid loodame, et siinsed viis verbi annavad verbiprefiksivastuste laiast teemast põgusagi ülevaate.

Tabelis 2 on näha, kuidas prefiksivastuste esinemissagedus väheneb: verbiga *iet* 'minema' esinevad kõik läti keele 11 verbiprefiksivastust, verbidega *vest* 'viima, vedama' ja *dot* 'andma' 10 prefiksivastust, kuid verbiga *prast* 'oskama' 5 ja verbiga *just* 'tundma' üksnes 2 prefiksivastust. Mida vähem erinevaid

prefikseid põhiverbile liitus, seda rohkem kaugenes prefiksitate funktsioon suuna väljendamisest ja muutus hägusamaks. Seda illustreerib liikumisverbi *iet* 'minema' ja tajuverbi *just* 'tundma' võrdlus: esimene esineb kõigi prefiksitatega ja igal prefiksil on suuna väljendamise funktsioon (lisaks perfektivsusele), teine aga ainult kahe prefiksiga ning nendegi tähenduserinevus pole väga konkreetne, lisaks ei erine oluliselt eestikeelsed vasted.

Uuritud materjalis olid verbiprefiksitate eestikeelseteks vasteteks peamiselt lihtverbid, millele lisandus verbi laiendav käändsõna kindlas käändes (nt illatiivis) või kaassõnafraas. Teise vastete rühma moodustasid analüütilised vormid: peamiselt ühendverb vastava afiksaaladverbiga, harvemal juhul väljendverb või fraseologism. Mõnel juhul kajastus prefiksi tähendus verbi semantikas (näiteks andis liikumisverbi puhul prefiksile *iz-* vastava adverbide *ārā*, *laukā* 'välja' tähenduse eesti keeles edasi verb *väljuma*). Väga paljudel juhtudel (nt verbi *iet* 'minema' puhul) polnud eestikeelses vastes suunda üldse edasi antud ja oli tõlgitud põhiverbi vastega (*minema*). Seega suudavad prefiksi lokaalset tähendust väljendada kõige paremini ühendverbid.

Läti keele õppimise seisukohalt on oluline rõhutada, et kõikidel prefiksitateel on mitu funktsiooni (lisaks suunale). Tuleks uurida, mis tingib iga verbi puhul teatud funktsiooni väljendamiseks konkreetse prefiksi kasutuse. Keeleõppija jaoks on esmalt tähtis ära tunda, mis tüüpi verbiga on tegu. Kui on liikumisverb, võib üpris julgelt katsetada leida prefiksitateel vasteid adverbide seast, mis annavad verbile suunatähenduse. Mida vähem on verbil seost liikumisega, seda kaugem on tõenäoliselt ka prefiksi seos suunaga.

Käesolevast uurimusest võime taas järeldada, et verbiprefiksitateema on üsna komplitseeritud ja nõuab veel edasist uurimist.

Lühendid

1	esimese pöörde vorm	NEG	eitus
2	teise pöörde vorm	NOM	nominatiiv
3	kolmanda pöörde vorm	PL	mitmus
ACC	akusatiiv	PREF	prefiks
DAT	daativ	PREP	prepositsioon
FUT	tulevik	PRS	olevik
GEN	genitiiv	PST	minevik
INF	infinitiiv	PTCP	partitsiip
LOC	lokatiiv	SG	ainsus

Allikad

- Bels, Alberts 1977. Poligons. Rīga: Liesma.
 Bels, Alberts 1979. Polügoon. Valli Helde (Tõlk.). Tallinn: Eesti Raamat.
 Ezera, Regīna 1972. Aka. Rīga: Liesma.
 Ezera, Regīna 1990. Kaev. Valli Helde (Tõlk.). Tallinn: Eesti Raamat.
 Ezera, Regīna 1977. Zemdegas. Rīga: Liesma.
 Ezera, Regīna 1984. Tuli tuha all. Valli Helde (Tõlk.). Tallinn: Eesti Raamat.
 Ikstena, Nora 1998. Dzīves svinēšana. Rīga: Atēna.
 Ikstena, Nora 2003. Elu pūhītsus. Ita Saks (Tõlk.). Tallinn: Huma.
 Rozītis, Pāvils 1957. Valmieras puikas. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
 Rozītis, Pāvils 1984. Valmiera poisid. Oskar Kuningas (Tõlk.). Tallinn: Eesti Raamat.
 Skujiņš, Zigmunds 1984. Gulta ar zelta kāju. Rīga: Liesma.
 Skujiņš, Zigmunds 1989. Kuldjalaga voodi. Oskar Kuningas (Tõlk.). Tallinn: Eesti Raamat.

Kirjandus

- Ahero, Antonija jt 1959. Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika I [‘A Grammar of Modern Latvian’]. Rīga: LPSR ZA izdevniecība.
 Erelt, Mati 2017. Ōeldis [‘Predicate’]. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.). Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Tartu: Ülikooli Kirjastus, 93–239.
 Kalnača, Andra 2014. A Typological Perspective on Latvian Grammar. Berlin: De Gruyter Open. <https://doi.org/10.2478/9783110411317>
 Kalnača, Andra 2015. Darbības vārds (verbs) [‘Verb’]. – Ilze Auziņa et al. (Eds.). Latviešu valodas gramatika. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 456–594.

- Mathiassen, Terje 1997. Short Grammar of Latvian. USA: Slavic Publishers, Inc.
- Paegle, Dzintra 2003. Latviešu literārās valodas morfoloģija I ['Literary Latvian morphology I']. Zinātne.
- Soida, Emīlija 2009. Vārddarināšana ['Word formation']. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Zagorska, Ilze 2016. Expressing the Latvian verb prefix *ie-* in Estonian. – Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Daiki Horigučī (Eds.). Valoda: nozīme un forma. 7. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 235–247. <https://doi.org/10.22364/VNF.7.19>
- Tālberga, Ilze 2017. Estonian equivalents of the Latvian verb prefix *aiz-*. – Andra Kalnača, Ilze Lokmane (Eds.). Valoda: nozīme un forma. 8. Valodas gramatiskās un leksiskās sistēmas variatīvuums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 232–243
- Tālberga, Ilze, Mandel, Aive 2017. On the imperfective and perfective aspect in Estonian and Latvian. – ESUKA/JEFUL 8 (1), 241–261. <https://doi.org/10.12697/jeful.2017.8.1.13>
- TEZ = Tēzaurus. <https://tezaurs.lv/> (22.8.2019).
- Vulāne, Anna 2015a. Vārddarināšana ['Word formation']. – Latviešu valodas gramatika. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 190–299.
- Vulāne, Anna 2015b. Afiksu raksturojums ['Description of Latvian affixes']. – Latviešu valodas gramatika. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 146–153.

Showing the correspondences of the Latvian verb prefixes in Estonian through five verbs

ILZE TÄLBERGA, MERLE VARE

University of Tartu

Latvian verb prefixes is one of the most difficult and complicated grammar topics for Estonians to comprehend and acquire. Since Estonian lacks verb prefixes, it is substantial to investigate and carry out a systematic overview of the possible equivalents of the Latvian verb prefixes in Estonian for the purpose of the better teaching and learning of both languages.

In Latvian verb prefixes are considered to be part of the verb aspect and in addition to the perfectiveness they may also variate the lexical meaning of the verb for example in spatial, temporal, or quantitative level (Ahero et al. 1959: 567; Paegle 2003: 130–131; Kalnača 2014: 93–94). Estonian, however, uses different measurements for the expression of aspect – object case, perfectivity adverbs, lative adverbials, time forms etc (Erelt 2017: 112–117).

In this article we introduce some of the basic correspondences of the Latvian verb prefixes in Estonian. The goal of the research was to analyse how Latvian verb prefixes change or modulate the meaning of the verbs and how and if these changes are expressed in Estonian. The data materials of this study are the examples taken from six Latvian literary works and their translations into Estonian. The analysis of the data material is done using a contrastive method – we compared the Latvian sentences consisting of corresponding prefixed verbs to their Estonian translations.

The functions of the prefixes in this study material represented only a small part of the functions. You can clearly see how the meaning of the prefixes changes starting with a specific spatial meaning, and becoming more abstract. The fewer different prefixes joined the verb, the more the prefix function moved away from spatial and became more abstract. This is illustrated by the comparison of the movement of *iet* 'to go' and *just* 'to feel': the first verb is used with all prefixes and each prefix has a function of expressing the direction (in addition

to perfection), but the last verb has only two prefixes, and their meaning difference is not very specific.

The correspondences of the verb prefixes in Estonian mainly consisted of a simple verb (+ substantive case, prepositional phrase). The second group of responses consisted of analytical forms: predominantly a compound verb with the corresponding affixal verb, in rare cases an expression verb or phraseology. In some cases, the meaning of the prefix was reflected in the semantics of the verb (for example, in the case of a movement, the prefix *iz-* meaning adverb *ārā* 'out' was carried out as Estonian verb *väljuma*). In many cases (eg verb *iet* 'to go') the response in the Estonian language was not forwarded at all and was translated into verb *minema* (to go) and the spatial meaning occurred only in the context. Thus, the local meaning of the prefix can best be expressed by compound verbs.

It is important to distinguish and emphasize when it comes to learning Latvian, when a prefix is obligatory when expressing an activity. Since all the prefixes have multiple functions, it is necessary to examine what causes a particular prefix to be used to express a certain function for each verb. For a language learner, it is first important to recognize what type of verb is involved. If there is a movement verb, it may be quite easy to try to find matches for the prefixes from the adverbs that give the verb meaning of spatiality. The less the verb is connected to the motion, the further the probability of the prefix is to be spatial. From this study, we can again conclude that the subject of verb prefixes is rather complicated and requires further investigation.

Keywords: contrastive linguistics; spatial verbs; adverbs; prefixes; fiction; Latvian; Estonian

Ilze Tälberga

Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Jakobi 2, 51014 Tartu, Estonia
ilze.talberga@ut.ee

Merle Vare

Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Jakobi 2, 51014 Tartu, Estonia
merle.mad@gmail.com